

М 33

3305р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

МАТВІСІВ Ярослав Ярославович

УДК 373.5.016 : [371.38 : 33] (043.3)

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ
ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ

100132613

Київ – 2011

8152

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
КОРЕЦЬ Микола Савич
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
директор Інституту гуманітарно-технічної освіти,
завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ШПАК Олександр Тихонович
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри теорії та історії педагогіки;

кандидат педагогічних наук
ЛЕВЧЕНКО Надія Григорівна
Інститут педагогіки НАН України,
науковий співробітник лабораторії трудової
підготовки і політехнічної творчості.

Захист відбудеться 13 грудня 2011р. о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 11 листопада 2011р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.П. Малезник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Конституція України законодавчо закріпила стратегічний напрям розвитку економіки, зорієнтований на соціально-ринкові відносини, що ґрунтуються на різних формах власності та конкуренції. Тому суспільство об'єктивно зацікавлене в появі нової генерації підприємливих громадян, які активно діють у різних галузях народногосподарського комплексу країни, керуючись загальнолюдськими цінностями та законодавчими нормами.

Нині учасники економічних відносин істотно відрізняються від недавніх попередників передовсім відношенням до предметів, засобів праці, кінцевого продукту, його просування на ринку товарів і послуг. Вони стали суб'єктами певної форми власності, що зобов'язує бути вправними господарями, вміти визначати найдоцільніші напрями виробничо-економічної діяльності. Успадкована система економічної підготовки школярів до трудової діяльності неспроможна була забезпечити формування цих якостей, оскільки орієнтувалася на „всенародну власність”. Звідси впливає основна суперечність, зумовлена невідповідністю педагогічних можливостей застарілої системи економічної освіти шкільної молоді об'єктивним потребам сьогодення. З іншого боку, аналіз реального стану економічної освіти учнів в умовах загальноосвітньої школи виявив навчально-методичну невідповідність традиційних методів навчання, організаційних форм та дидактичних засобів сучасному рівню модернізованої шкільної освіти, що значно знижує рівень сформованості їхніх економічних понять.

Обґрунтування основних економічних суджень, поглядів та переконань, які доцільно формувати у школярів, подано у роботах П. Атутова, Ю. Васильєва, П. Костенкова та ін. Більш поглибленим дослідженням економічної освіти та виховання учнівської молоді присвячені наукові праці А. Амєнд, Н. Баріло, А. Нісімчука, В. Розова, І. Сасової, І. Смолюка, О. Собчук, Б. Шем'якіна та ін., в яких порушено актуальні проблеми розвитку економічного мислення і свідомості школярів.

Концептуальні підходи до проблеми управління процесами економічної освіти та виховання учнів висвітлені О. Кравчук, О. Падалкою, О. Шпаком та ін. Окремі аспекти процесу економічної освіти у контексті підготовки школярів до підприємницької діяльності окреслено у працях Р. Лучечка, В. Дрижака, Р. Пустовійта, О. Тополь та ін.

Хоча протягом останніх десятиліть опубліковані численні результати досліджень учених-педагогів, присвячені економічній освіті та вихованню школярів (обґрунтована єдність економічного і трудового виховання учнів; здійснені спроби вдосконалення економічної підготовки учнів у процесі навчально-виховної роботи школи; запропоновані ефективні форми і методи реалізації шкільної економічної освіти та ін.), в їхніх роботах не розглянуті специфічні аспекти методики формування економічних понять на уроках трудового навчання, які складають один із важливих компонентів системи набуття учнями наукових знань. Це дало підставу зробити припущення про

необхідність теоретичного обґрунтування й експериментальної перевірки ефективності цієї методики, яка в умовах модернізації загальноосвітньої школи та суспільного запиту набуває особливого пріоритету й актуальності.

Проведений аналіз результатів теоретичних напрацювань і практичних досягнень у системі економічної освіти школярів уможливив виявлення низки *суперечностей* між:

- новими ціннісними орієнтаціями школярів, що стихійно адаптуються до постійно змінюваних соціально-економічних умов, та консервативністю підходів до економічної освіти в загальноосвітній школі;

- завданнями і змістом освітньої галузі „Технологія”, нагальною потребою використовувати на заняттях з трудового навчання економічні категорії, поняття, знання й уміння та недостатньою підготовленістю педагогічних працівників до цього виду навчально-виховної діяльності;

- необхідністю розробки й упровадження інноваційних форм і методів навчання, ефективних дидактичних засобів, що відповідають специфіці економічної освіти учнів основної школи, та превалюванням на уроках трудового навчання традиційних педагогічних методик і технологій.

Подолання означених суперечностей передбачає:

- обґрунтування теоретичних засад економічної освіти учнів основної школи в умовах реалізації завдань освітньої галузі „Технологія”;

- виявлення педагогічних умов формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання;

- розробку структурно-функціональної моделі та методики формування економічних понять учнів 5 – 9 класів, а також дидактичного інструментарію для її реалізації.

Ураховуючи актуальність й об’єктивну необхідність вдосконалення процесу економічної підготовки учнівської молоді в умовах реалізації завдань освітньої галузі „Технологія”, темою дослідження обрано: **„Формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання”**.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницьких робіт Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка та є складовою наукових тем „Науково-педагогічні основи підготовки студентів ІПФ до реалізації проєктно-технологічної системи на заняттях трудового навчання у загальноосвітній школі” (протокол № 9 від 16. 09. 2007 р.), „Теорія і практика розвитку творчої особистості майбутнього вчителя технологій” (протокол № 1 від 22.01.2010 р., 0110U009144) та спрямоване на вдосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів.

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 13/4 від 26. 04. 2000 р.) та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 5 від 29. 04. 2001 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної та філософської літератури розкрити сутність та структуру формування економічних понять в учнів загальноосвітньої школи.

2. Визначити сучасний стан та перспективи розвитку економічної освіти учнів.

3. Виявити педагогічні умови та розробити структурно-функціональну модель формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання

4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування економічних понять в учнів 5 – 9 класів на уроках трудового навчання.

Об'єкт дослідження – економічна освіта учнів загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання.

Методологічну основу дослідження становлять базові принципи теорії наукового пізнання; положення філософії освіти, психології та педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості; концепція проектування складних педагогічних моделей, систем і процесів тощо.

Нормативно-правову базу дослідження складають фундаментальні положення в галузі освіти, які регулюються законами України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, положеннями, представленими в Національній доктрині розвитку освіти, Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти, Базовому навчальному плані загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступенів, а також положеннями „Про загальноосвітній навчальний заклад”, „Про навчальні майстерні загальноосвітнього навчально-виховного закладу”, типовими програмами шкільних предметів.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення праць з методології національної освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.); психології особистості і психологічних аспектів навчання та виховання (А. Брушлинський, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Л. Запорожець, Г. Костюк, Т. Кудрявцев, В. Моляко, С. Рубінштейн та ін.); теоретико-методичних засад трудової підготовки школярів (П. Атутов, А. Вихрущ, О. Коберник, М. Корець, Г. Левченко, В. Мадзігон, Л. Оршанський, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, Г. Терещук, М. Тименко та ін.); дидактичних аспектів організації економічної освіти учнівської молоді (А. Аменд, Н. Баріло, М. Вачевський, А. Нісімчук, В. Розов, І. Сасова, І. Смолюк, О. Собчук, Б. Шем'якін та ін.); управлінського аспекту економічного виховання учнів (О. Кравчук, О. Падалка, В. Терес, О. Шпак та ін.); методики підготовки школярів до підприємницької діяльності (Р. Лучечко, В. Дрижак, Р. Пустовійт, О. Тополь та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі методи дослідження:

– *теоретичні* (аналіз філософської, педагогічної, психологічної, навчально-методичної літератури, дисертаційних робіт та інформації, розміщеної на сайтах Internet, з проблеми дослідження; системно-синергетичний підхід для

визначення засад педагогічного проектування; синтез, абстрагування, конкретизація, моделювання; вивчення передового педагогічного досвіду) – для з'ясування сучасного стану економічної освіти школярів у теорії та практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів, обґрунтування педагогічних умов та розробки структурно-функціональної моделі формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання;

– *емпіричні* (спостереження; анкетування; співбесіди з учнями й учителями загальноосвітніх шкіл; тестування; педагогічний експеримент) – з метою з'ясування рівня сформованості економічних понять учнів основної школи, перевірки ефективності педагогічних умов та інших компонентів структурно-функціональної моделі;

– *математичної статистики* – для обробки даних і встановлення достовірності результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася в загальноосвітніх школах I – III ступенів Дрогобича і Трускавця, а також у сільських школах Дрогобицького та Городоцького районів Львівської області. У різні періоди дослідженням було охоплено 536 учнів та 14 учителів технологій.

Дослідження здійснювалося поетапно протягом 2000 – 2011 рр.:

На *першому етапі* (2000 – 2004 рр.) вивчався педагогічний досвід та стан економічної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл, аналізувалася філософська, психолого-педагогічна та навчально-методична література, визначалися роль і місце економічних знань в організації практичної діяльності школярів, з'ясовувалися можливості створення дослідно-експериментальних майданчиків, проводився констатувальний етап педагогічного експерименту. На цьому етапі попередньо були виявлені педагогічні умови для забезпечення процесу формування економічних понять в учнів загальноосвітніх шкіл на уроках трудового навчання.

На *другому етапі* (2004 – 2008 рр.) продовжувалися теоретичні пошуки шляхів розв'язання проблеми дослідження, зокрема: здійснено обґрунтування педагогічних умов та розробку структурно-функціональної моделі формування економічних понять на уроках трудового навчання; проведено дидактичний відбір змісту основних економічних понять. Розроблено методичне забезпечення для проведення дослідницько-експериментальної роботи, здійснено планування, розроблено методичку та розпочато формувальний етап педагогічного експерименту.

На *третьому етапі* (2008 – 2011 рр.) продовжувалося проведення, систематизація й узагальнення результатів експериментального дослідження. Проведено кількісну та якісну обробку отриманих експериментальних даних, здійснено теоретичні узагальнення за результатами дослідження, сформульовано загальні висновки дисертаційної роботи, здійснено її літературне оформлення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовані та виявлені педагогічні умови

формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання; розроблена структурно-функціональна модель формування економічних понять в учнів;

– *удосконалено* компоненти змісту (гносеологічний, орієнтаційно-ціннісний, праксеологічний) та структури (форми, методи та засоби навчання) економічної освіти учнів основної школи на уроках трудового навчання; критерії оцінювання й діагностування рівнів сформованості у школярів економічних понять;

– *подальшого розвитку* набули питання дидактичного забезпечення процесу формування економічних понять учнів 5–9-их класів на уроках трудового навчання.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці навчально-методичного інструментарію реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування економічних понять на уроках трудового навчання, який міститься в посібниках „Економічне виховання як основа формування готовності учнівської молоді до самостійної трудової діяльності” та „Економічна освіта у процесі трудової підготовки учнів загальноосвітньої школи”.

Упровадження результатів дослідження. Основні результати виконаного дослідження впроваджувалися у практику загальноосвітніх шкіл I – III ст., де проводився педагогічний експеримент: СЗШ № 2, № 5 та № 14 м. Дрогобич (довідка № 684 від 02. 06. 2011 р.); СЗШ № 1 та № 3 м. Трускавець (довідка № 193 / 1 від 16. 06. 2011 р.); Волощанський навчально-виховний комплекс I – II ст. с. Волоща Дрогобицького (довідка № 112 від 17. 05. 2011 р.) та Повітненська ЗОШ I – II ст. с. Повітня Городоцького (довідка № 40 / 01 – 14 від 15. 06. 2011 р.) районів Львівської області; окремі результати дослідження використано у навчально-виховному процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 10 засідання кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва від 09. 09. 2011 р.) як допоміжний інформаційно-дидактичний матеріал для студентів спеціальності „Технологічна освіта” при вивченні навчальних дисциплін „Технічна творчість учнів”, а також „Методика викладання технологій”.

Особистий внесок здобувача полягає в теоретичній розробці й обґрунтуванні основних ідей і положень досліджуваної проблеми, організації та проведенні дослідницько-експериментальної роботи, спрямованої на перевірку методики формування економічних понять, аналізі й узагальненні результатів проведеного дослідження. У наукових статтях [5; 8], опублікованих в співавторстві, автору належать теоретичні положення, які розкривають особливості й педагогічні засади економічної освіти та виховання школярів; у навчально-методичному посібнику [1] належить розділ 3 „Ознайомлення учнівської молоді з ринковою економічною системою на уроках трудового навчання”.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (2000 – 2011 рр.); науково-практичних конференціях та науково-методичних семінарах:

міжнародних – „Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи” (Хмельницький, 2005 р.), „Актуальні проблеми і перспективи трудової підготовки молоді” (Тернопіль, 2007 р.), „Актуальні проблеми і перспективи трудової та професійної підготовки молоді” (Дрогобич, 2008 р.), „Технологічна освіта: проблеми і виклики сьогодення” (Кременець, 2011 р.); „Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти” (Тернопіль, 2011 р.);

Всеукраїнських – „Стан та перспектива професійної орієнтації, трудового і профільного навчання та професійної підготовки учнів загальноосвітніх начальних закладів” (Бориспіль, 2002 р.), „Сучасні проблеми художньо-трудової підготовки вчителів: теорія, досвід, зміст і технології” (Дрогобич, 2006 р.), „Освітня галузь „Технологія”: реалії та перспективи” (Київ, 2010 р.);

міжвузівських: „Українська національно-демократична педагогіка в контексті завдань сучасного виховання” (Дрогобич, 1996 р.), „Трудове навчання в контексті реформування системи освіти” (Дрогобич, 2008 р.).

Окремі результати дослідження доповідалися на засіданнях кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп’ютерної графіки і кафедри загальнотехнічних дисциплін Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2008 – 2010 рр.)

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладені у 13 наукових та навчально-методичних публікаціях автора; 11 наукових статей (з них, 2 – у співавторстві) надруковано у фахових виданнях з педагогіки, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, таблиць (23), рисунків (18), списку використаних джерел (260 найменувань), додатків. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, з’ясовано її місце й проаналізовано загальний стан розробленості у теорії та практиці трудового навчання, визначено об’єкт, предмет, мету й основні завдання дослідження, викладено вихідні методологічні і теоретичні положення та методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість роботи, наведено відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – „Теоретичні засади формування економічних понять учнів основної школи в освітній галузі „Технологія” – окреслено

значення економічної освіти як одного з найбільш значущих засобів соціального відтворення співтовариства, підвищення потенціалу його адаптивних можливостей і перспектив соціокультурного розвитку.

Аналіз економічної освіти та виховання учнів на сучасному етапі становлення освітньої галузі „Технологія” свідчить, що проблема формування економічних понять у педагогічній теорії та шкільній практиці є актуальною, недостатньо розробленою, продовжує доповнюватися і конкретизуватися залежно від змін соціально-економічного розвитку суспільства загалом та освітньої галузі зокрема.

У межах констатувального етапу дослідження вивчали стан і перспективи розвитку економічної освіти та виховання учнів на уроках трудового навчання, важливість формування їхніх економічних понять, знань й умінь. Результати засвідчили, що 37,5% опитаних учителів технологій використовують на уроках трудового навчання матеріали економічного характеру; 16,6% – постійно стежать за станом економічних змін у країні; 18,7% – у процесі трудового навчання, приділяють увагу складанню сімейного бюджету, 41,7% – вважають, що учні одержують у школі достатній рівень знань й умінь для майбутнього життя в умовах ринкової економіки; 87,5% – переконані, що школярі повинні одержувати економічні знання лише на уроках з основ економіки. Відрадно, що 58,3% учителів технологій прагнуть одержати додаткові знання в галузі економіки з метою їхнього подальшого використання на уроках трудового навчання. Також був з’ясований обсяг економічних понять, що містяться у змісті шкільних навчальних предметів, передовсім трудовому навчанні, виявлені джерела їхнього виникнення та проаналізовані основні підходи щодо формування у свідомості школярів сучасних економічних уявлень, визначена їхня дидактична сутність у пізнанні навколишньої дійсності.

Основними характеристиками наукового поняття як логічної категорії є його зміст, обсяг та взаємозв’язки з іншими поняттями. Погоджуючись з думкою Л. Виготського, що витoki наукових понять лежать у площині життєвого досвіду людини, формуються й шліфуються у процесі її розвитку, під *поняттями, зокрема економічними, розуміємо певну сукупність узагальнених міркувань про предмет (наприклад, економічне явище), внаслідок чого цей предмет викарбовується в людській уяві з усіма наявними ознаками, зв’язками та залежностями.*

На основі ґрунтовного аналізу науково-педагогічних праць з’ясовано, що спосіб формування економічних понять, послідовність чергування етапів перебігу цього процесу мають визначатися, виходячи зі змісту цього поняття, рівня загального розвитку учнів, їхнього попереднього життєвого досвіду, наявної понятійної бази, рівня пізнавальних здібностей тощо. Учені-педагоги з-поміж етапів процесу формування і розвитку економічних понять виділяють: а) абстрагування; б) уточнення та закріплення в пам’яті суттєвих ознак економічних понять; в) встановлення взаємозв’язків конкретного економічного поняття з іншими поняттями; г) використання економічних понять у розв’язанні творчих завдань навчального характеру (наприклад, проектно-

технологічних); д) збагачення змісту економічного поняття на основі практичного досвіду та ін.

Узагальнення психолого-педагогічних досліджень уможливили окреслити концептуальні положення та виявити дидактичні підходи щодо формування у школярів економічних понять, зокрема: 1) засвоєння економічних понять – активно-творчий процес, який вимагає від учнів прояву об'єктивного мислення; 2) важливим є оволодіння учнями прийомами розумової діяльності; 3) економічні поняття формуються на основі уявлень на етапі пізнання, коли на зміну чуттєвому сприйняттю приходять абстрактне мислення на рівні підсвідомого пізнання; 4) при розкритті змісту економічних понять відбувається виділення суттєвих і побічних ознак явищ, а також встановлюються зв'язки між ними; 5) поняття завжди набувають форми словесного виразу; 6) зміст економічних понять постійно розширюється та поглиблюється; 7) одиничні економічні поняття підводяться під більш загальні, базові; 8) між економічними поняттями встановлюються міцні взаємозв'язки, а їхня сукупність утворює систему економічних знань; 9) економічні поняття служать теоретичним підґрунтям набуття нових економічних знань; 10) ефективному засвоєнню економічних понять сприяють методи і прийоми навчання, які дають змогу усебічно розкрити їх зміст, а також враховують склад й особливості вікового та психофізіологічного розвитку учнів; 11) при методично грамотній організації навчально-пізнавального процесу сформовані економічні поняття, а звідси – знання й уміння, успішно застосовуються учнями в практично-перетворювальній діяльності.

Концептуальне підґрунтя дослідження склав системно-діяльнісний підхід (процес формування понять, як системний об'єкт може функціонувати лише в діяльності), а основними методологічними вимогами цього підходу до процесу формування в учнів економічних понять обрано такі: 1) виявлення елементів проєктованого процесу як деякої освітньої системи та вивчення їх якісних характеристик; 2) побудова структури системного об'єкта; 3) виявлення взаємозв'язків між елементами системи. Отже, процес формування економічних понять нами розглядається як складна структурно-функціональна взаємодія навчальних, виховних і розвивальних підсистем, специфіка взаємозв'язків між якими детермінована змістом економічної освіти та педагогічними умовами, що реалізуються у дидактичному середовищі завдяки спеціально відібраним технологіям, методам, прийомам, формам, засобам та ін.

Урахувавши вимоги до проєктування та моделювання як методів наукового дослідження, нами розроблена структурно-функціональна модель формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання (рис. 1), яка взаємозумовлює мету, зміст економічної освіти та його компоненти (гносеологічний, орієнтаційно-ціннісний та праксеологічний), педагогічні умови, дидактичне середовище і результативність цього процесу.

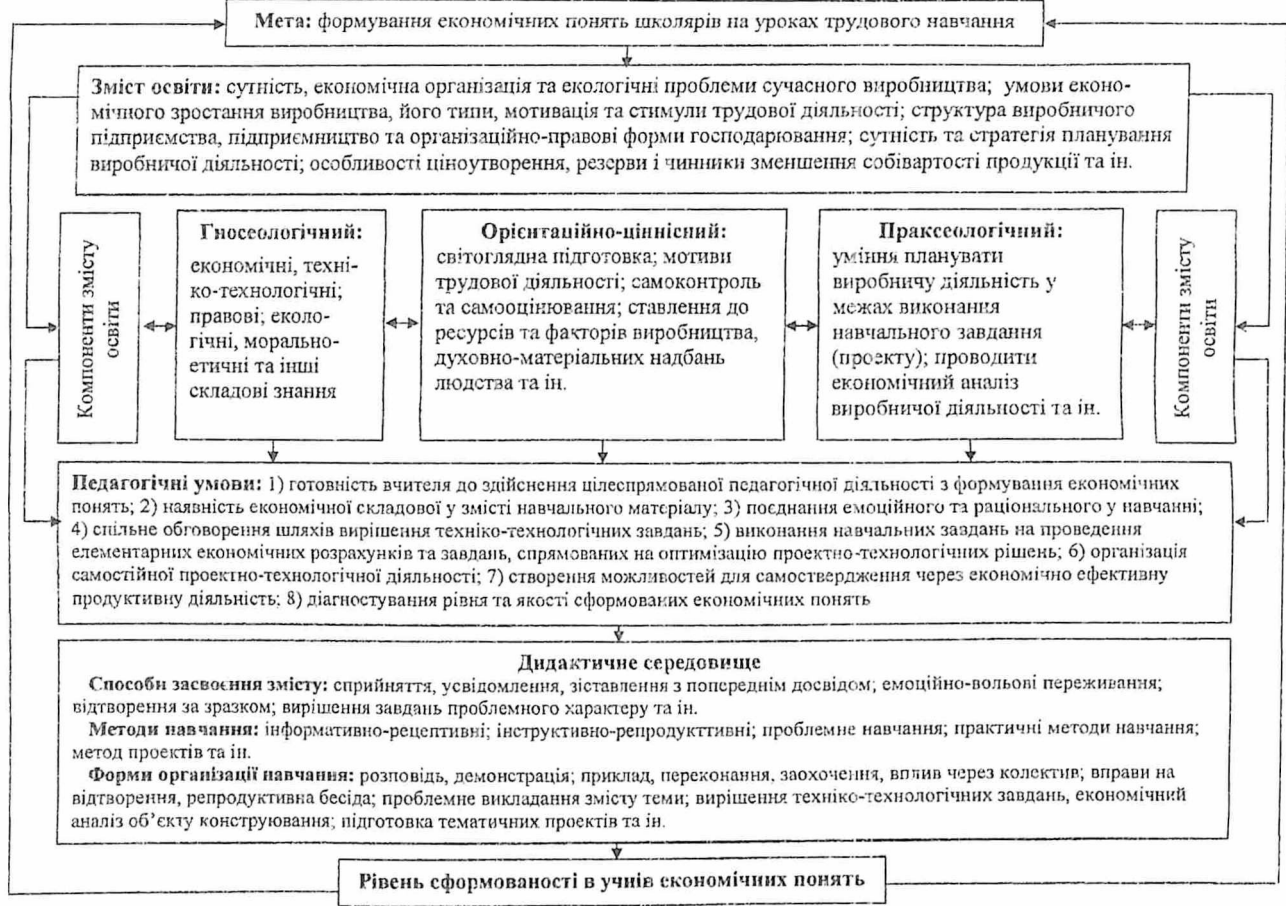

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання

У другому розділі – „Методика формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання” – обґрунтовано педагогічні умови та шляхи створення дидактичного середовища, розроблено методику практичної реалізації структурно-функціональної моделі формування економічних понять в учнів 5 – 9-их класів на уроках трудового навчання.

У дослідженні теоретично доведено, що успішність організації процесу формування економічних понять в учнів 5 – 9-их класів на уроках трудового навчання залежить від дотримання низки педагогічних умов, а саме: 1) готовності вчителя технологій до здійснення цілеспрямованої педагогічної діяльності з формування економічних понять в учнів основної школи; 2) наявності економічної складової у змісті навчально-пізнавального матеріалу з трудового навчання; 3) поєднання емоційного та раціонального у процесі формування економічних понять учнів на уроках трудового навчання; 4) спільного обговорення шляхів розв’язання техніко-технологічних завдань з погляду їхньої раціональності й економічної доцільності (технологічність, надійність, ремонтпридатність, собівартість, рентабельність, якість тощо); 5) виконання навчальних завдань і проведення елементарних економічних розрахунків та оптимізації проектно-технологічних рішень; 6) організації самостійної проектно-технологічної діяльності учнів; 7) створення можливостей для самоствердження учнів через економічно ефективну продуктивну діяльність у шкільних майстернях; 8) діагностування рівня та якості сформованих економічних понять, набутих проектних і техніко-технологічних знань, а також практичних умінь учнів.

Для кожної освітньої системи, після визначення цілей освіти та відбору його змісту, найважливішим завданням є створення відповідного дидактичного середовища, яке передбачає логічне поєднання традиційних й інноваційних засобів, методів і форм навчання. Це забезпечить інтенсифікацію процесу передачі навчальної інформації, умови для якісного формування в учнів економічних понять, засвоєння економічних знань, розвитку практичних умінь і навичок, раціоналізує та полегшить педагогічну взаємодію суб’єктів навчання.

Доцільність використання сукупності традиційних й інноваційних засобів, форм, методів викладання навчального матеріалу та організації творчої продуктивної діяльності на уроках трудового навчання підтверджена в експериментальних класах. Оптимізації процесу формування економічних понять, підвищенню рівня мотивації навчання та засвоєння навчального матеріалу, ефективності використання знань на практиці, утвердженню школяра як особистості у творчій продуктивній діяльності сприяє застосування: 1) структурних (асоціативних) схем; 2) карток інформаційного повідомлення; 3) комплексу спеціально розроблених запитань, що в сукупності визначають напрям пошукової діяльності, алгоритм, підказку, логіку дій задля успішного розв’язання навчальної проблеми; 4) системи навчальних завдань економічного характеру; 5) методу монологічного спілкування; 6) моделюючих вправ; 7) рольових ігор та ін.

Успішна реалізація процесу формування в учнів основної школи економічних понять можлива завдяки впровадженню на уроках трудового навчання проектно-технологічної діяльності. З'ясовано, що метод проектів уможливорює адаптацію до сучасних соціально-економічних умов життя, професійне самовизначення, розвиток різнобічних якостей особистості (інтелектуальних, моральних, естетичних тощо), зростання творчої активності, розширення світогляду та набуття досвіду економічних відносин.

Досягнення позитивних результатів при використанні методу проектів на уроках трудового навчання можливе за умови якісної методичної підготовки вчителя технологій, яка передбачає використання у роботі: функцій творчих проектів; принципів і вимог до підбору об'єктів проектної діяльності учнів; методики організації навчального проектування; методики планування творчої діяльності учнів під час роботи над проектним завданням; систематичного контролю за виконанням учнями творчих проектів; необхідних методичних матеріалів (банк проектів, зразки документації, вироби попередників); сценаріїв публічних презентацій та ін.

З'ясовано, що важливим елементом методики виконання творчих проектів є діяльнісна педагогічна взаємодія вчителя й учнів. Саме завдяки цьому у процесі проектно-технологічної діяльності, створенню відповідного дидактичного середовища істотно підвищується якість виконуваних проектів, економічна доцільність їх розробки й впровадження, а загалом – ефективність трудового навчання в школі.

У третьому розділі – „Експериментальна перевірка ефективності формування економічних понять в учнів 5–9-их класів на уроках трудового навчання” – розкрито організацію та методику перевірки педагогічних умов та інших компонентів структурно-функціональної моделі формування в учнів економічних понять, проаналізовані й узагальнені результати етапів дослідницько-експериментальної роботи, сформульовано висновки і розроблено методичні рекомендації вчителям технологій.

З метою перевірки ефективності педагогічних умов та інших компонентів структурно-функціональної моделі формування економічних понять в учнів 5–9 класів на уроках трудового навчання проводилося експериментальне дослідження, яким було охоплено 536 учнів 5–9 класів різних шкіл (у тому числі 266 учнів контрольних та 270 – учнів експериментальних класів). Констатувальний етап експерименту був спрямований на визначення початкового рівня сформованості економічних понять в учнів основної школи. Діагностичне дослідження здійснювалося у два етапи: 1) виявлення рівня розвитку економічно орієнтованих уявлень учнів 5 класів; 2) виявлення рівня сформованості економічних понять учнів 6–9 класів. У процесі констатувального етапу використовувався комплекс науково-педагогічних методів, зокрема: спостереження, бесіди, анкетування, тестування, аналіз педагогічної діяльності учителів трудового навчання та ін.

Основними критеріями оцінювання рівня розвитку економічно орієнтованих уявлень школярів було обрано: а) рівень розвитку економічно

значущих знань про навколишній світ; б) рівень сформованості економічних умінь (організувати робоче місце, підбирати оптимальні за ціною матеріали, планувати перебіг виконання технологічних операцій та ін.); в) рівень розвитку економічно значущих якостей особистості (дисциплінованості, пунктуальності, зосередженості та спрямованості на виконання навчальних завдань, прагнення до рефлексії, самовдосконалення та ін.). Діагностика сформованості економічно орієнтованих уявлень засвідчила значний відсоток п'ятикласників з високим (19,0%) та достатнім (36,5%) і незначну кількість із середнім (28,6%) та низьким (16,8%) рівнями розвитку цього феномену.

Водночас результати діагностики сформованості економічних понять в учнів 6–9-их класів показали домінування кількості школярів з низьким (48,5%) та середнім (31,9%) рівнями, і лише незначний відсоток школярів з достатнім (12,3%) та високим (7,3%) рівнями. Встановлення рівня сформованості економічних понять нами здійснювалося на основі критерію засвоєння знань K_a . При цьому, високому рівню сформованості економічних понять відповідало значення K_a , що лежить в інтервалі 0,76 – 1,0; достатньому – 0,51 – 0,75; середньому – 0,26 – 0,5; низькому – менше 0,25.

У процесі проведення констатувального експерименту нами також перевірявся й уточнювався вплив рівня економічних понять школярів на характер і зміст їхньої практичної діяльності на уроках трудового навчання, а також на розвиток економічно значущих якостей особистості. Виявлено, що більшості учнів (55,9%) притаманна певна інтелектуальна пасивність, яка має яскраво виражений репродуктивний характер і проявляється у копіюванні алгоритму виконання трудових дій без проведення будь-якого (у тому числі, й економічного) аналізу проектної чи технологічної діяльності. Уміння застосовувати економічні знання у процесі проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання (планування, виявлення чинників підвищення продуктивності праці, підрахунок собівартості проекту тощо) виявили 35,9% учнів. Стійка інтелектуальна активність школярів, виявом якої були уміння прогнозувати очікувані результати проектно-технологічної діяльності, аргументувати доцільність й ефективність прийнятого рішення на основі економічного аналізу технологічних витрат на підготовку та виконання проекту, оцінювання якості спроектованого виробу спостерігалася лише у 8,2% підлітків.

Загалом констатувальний етап дослідження рівнів сформованості економічних понять в учнів 5–9-их класів виявив такі результати: низький рівень притаманний 47,8% учнів, середній – 31,1%, достатній – 13,0% та високий – лише 8,1%. З-поміж основних причин такого стану відзначимо недостатню розробленість проблеми та традиційно вузький професіоналізм викладання навчального предмету „Трудове навчання” у загальноосвітній школі.

Мета формувального етапу педагогічного експерименту полягала в перевірці ефективності впливу запропонованих педагогічних умов та інших компонентів структурно-функціональної моделі формування економічних понять на рівень засвоєння учнями змісту економічних знань, умінь їхнього

практичного застосування, розвитку економічно значущих якостей особистості. Реалізація поставленої мети ґрунтувалася на використанні системно-діяльнісного підходу щодо здійснення процесу формування економічних понять, який передбачав поелементний і структурований аналіз цілісних об'єктів, пізнання закономірностей їхнього функціонування та розвитку у межах проектно-технологічної діяльності школярів на уроках трудового навчання.

На цьому етапі дослідження порівняльна характеристика ефективності формування економічних понять встановлювалася шляхом зіставлення рівнів їхньої сформованості в учнів контрольних та експериментальних класів (див. табл. 1 та рис. 2).

Таблиця 1
Порівняльна характеристика показників рівнів сформованості економічних понять в учнів 5 – 9-их класів

Рівень сформованості економічних понять	На початку експерименту, %		Наприкінці експерименту, %	
	КК	ЕК	КК	ЕК
Низький	46,6%	47,8%	35,7%	11,9%
Середній	32,7%	31,1%	36,4%	39,6%
Достатній	12,8%	13,0%	17,3%	27,4%
Високий	7,9%	8,1%	10,6%	21,1%

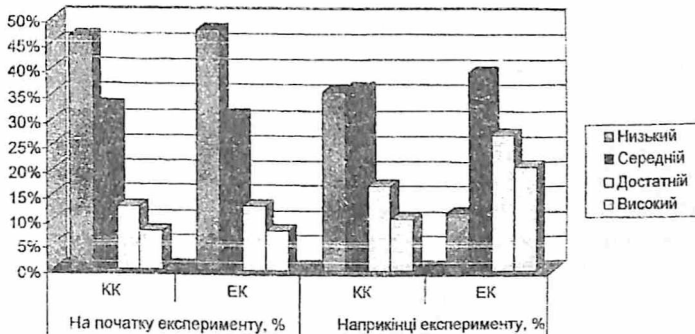

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості економічних понять в учнів 5 – 9-их класів

Результати формувального етапу дослідження свідчать про позитивну динаміку формування економічних понять в учнів контрольних та експериментальних класів. Так, у контрольних групах низький рівень сформованості економічних понять в учнів 5 – 9-их класів зменшився з 46,6% до 35,7%, в експериментальних – з 47,8% до 11,9%. Середній рівень сформованості економічних понять школярів, навпаки, підвищився: з 32,7% до

36,4% – у контрольних і з 31,1% до 39,6% – в експериментальних. Кількість учнів з достатнім рівнем сформованості економічних понять також зростає: з 12,8% до 17,3% – у контрольних і відповідно з 13,0% до 27,4% – в експериментальних класах. Високий рівень сформованості економічних понять школярів також зазнав змін у напрямі зростання: у контрольних групах – з 7,9% до 10,6%, в експериментальних – з 8,1% до 21,1%.

Отримані результати експериментального дослідження перевірялися методами математичної статистики. З метою визначення істотності різниці середніх величин для двох вибірок (результатів, зафіксованих у контрольних та експериментальних класах), використовувався параметричний *t*-критерій Стьюдента. При рівні значущості 0,05 і 534 ступенях свободи варіації, теоретичне значення параметричного критерію становило 1,96. Оскільки отримане значення ($t_{\text{емп}} = 8,445$) є більшим за табличне ($t_T = 1,96$), то нульова гіпотеза була заперечена, а прийнята альтернативна, яка підтвердила ефективність структурно-функціональної моделі формування економічних понять в учнів 5 – 9 класів на уроках трудового навчання та педагогічних умов її реалізації.

За результатами дисертаційного дослідження зроблені такі висновки:

1. На основі аналізу філософських, економічних, психолого-педагогічних, джерел та емпіричних матеріалів, які розкривають стан дослідженості проблеми в теорії і педагогічній практиці, здійснено теоретичне узагальнення проблеми формування в учнів економічних понять та підтверджено її актуальність на сучасному етапі розвитку освіти.

Встановлено, що процес формування в учнів економічних понять як системний об'єкт педагогічної взаємодії може функціонувати лише в діяльності, тобто теоретичним підґрунтям дослідження обрано системно-діяльнісний підхід, а основними методологічними вимогами: виявлення елементів проєктованого процесу як певної освітньої системи та вивчення їхніх якісних характеристик; побудова структури системного об'єкта; виявлення взаємозв'язків між елементами системи. З'ясовано, що процес формування економічних понять – це складна структурно-функціональна взаємодія навчальних, виховних і розвивальних підсистем, специфіка взаємозв'язків між якими детермінована змістом економічної освіти та педагогічними умовами, що реалізуються в дидактичному середовищі завдяки спеціально відібраним технологіям, методам, прийомам, формам, засобам та ін.

Визначено *етапи* формування в учнів економічних понять: I) *початковий*: I етап – виділення суттєвих ознак нових економічних понять і на цьому підґрунті їхнє визначення; II етап – вивчення економічних понять з метою збагачення новим змістом і розширення меж їх застосування; 2) *середній*: III етап – встановлення родо-видових зв'язків між економічними поняттями; IV етап – формування у школярів знань про структурні зв'язки, уміння пояснити і самостійно діагностувати зв'язки між економічними поняттями; 3) *завершальний*: V етап – формування системи взаємопов'язаних економічних понять, а також уміння знаходити зв'язки між поняттями, що розрізняються між собою змістом; VI етап –

формування умінь застосовувати засвоєні економічні поняття для пояснення теоретичних положень чи перебігу проектно-технологічної діяльності.

2. Аналіз реального стану економічної освіти учнів в умовах загальноосвітньої школи виявив навчально-методичну невідповідність традиційних методів навчання, організаційних форм та дидактичних засобів сучасному рівню модернізованої шкільної освіти, що значно знижує рівень сформованості їхніх економічних понять.

На основі аналізу сучасного стану шкільної практики розкрито *роль та місце* економічної освіти учнів, зумовленої глибинними соціально-економічними змінами, що відбуваються в житті суспільства. З'ясовано *обсяг* економічних понять, що містяться у змісті шкільних навчальних предметів, передовсім у трудовому навчанні, виявлено джерела їхнього виникнення та визначено *дидактичні підходи* щодо їхнього формування: 1) засвоєння економічних понять є активно-творчим процесом, який вимагає від учнів прояву об'єктивного мислення; 2) важливим є оволодіння учнями прийомами розумової діяльності; 3) економічні поняття формуються на основі уявлень на етапі пізнання, коли на зміну чуттєвому сприйняттю приходить абстрактне мислення на рівні підсвідомого пізнання; 4) при розкритті змісту економічних понять відбувається виділення суттєвих та побічних ознак явищ, а також встановлюються зв'язки між ними; 5) поняття завжди набувають форми словесного виразу; 6) зміст економічних понять постійно розширюється та поглиблюється; 7) одиничні економічні поняття підводяться під більш загальні, базові; 8) між економічними поняттями встановлюються міцні взаємозв'язки, а їхня сукупність утворює систему економічних знань; 9) економічні поняття служать теоретичним підґрунтям набуття нових економічних знань; 10) ефективному засвоєнню економічних понять сприяють методи і прийоми навчання, які дають можливість усебічно розкрити їх зміст, а також враховують склад й особливості вікового та психофізіологічного розвитку учнів; 11) при методично грамотній організації навчально-пізнавального процесу сформовані економічні поняття, а звідси – знання й уміння, успішно застосовуються учнями в практично-перетворювальній діяльності.

3. Виявлено *педагогічні умови* (готовність учителя технологій до здійснення цілеспрямованої педагогічної діяльності з формування економічних понять в учнів основної школи; наявність економічної складової у змісті навчально-пізнавального матеріалу з трудового навчання; поєднання емоційного та раціонального у процесі формування економічних понять учнів на уроках трудового навчання; спільне обговорення шляхів розв'язання техніко-технологічних завдань з погляду їхньої раціональності й економічної доцільності; виконання навчальних завдань на проведення елементарних економічних розрахунків та оптимізацію проектно-технологічних рішень; організація самостійної проектно-технологічної діяльності учнів; створення можливостей для самоствердження учнів через економічно ефективну продуктивну діяльність у шкільних майстернях; діагностування рівня та якості сформованих економічних понять, набутих проектних і техніко-технологічних знань та практичних умінь

учнів) та розроблено *структурно-функціональну модель* формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання, яка взаємозумовлює мету, зміст економічної освіти та його компоненти (гносеологічний, орієнтаційно-ціннісний, праксеологічний), педагогічні умови, дидактичне середовище й результативність цього процесу.

4. Згідно з визначеними критеріями та їхніми показниками встановлено рівні сформованості економічних понять школярів на уроках трудового навчання (низький, середній, достатній, високий).

Розроблено й апробовано *методику* формування економічних понять учнів основної школи на уроках трудового навчання, завдяки впровадженню якої та реалізації низки педагогічних умов кількість учнів експериментальних класів із високим рівнем сформованості економічних понять зросла у 2,5 раза (з 8,1% до 21,1%) при відповідному зменшенні на 35,9% кількості учнів з низьким рівнем сформованості досліджуваного феномену. У контрольних класах ці показники змінилися не суттєво, відповідно: високий – з 7,9% до 10,6%, а низький – з 46,6% до 35,7%.

Крім цього, з'ясовано, що рівень сформованості економічних умінь та розвитку економічно значущих якостей особистості учнів експериментальних класів був вищий, ніж в учнів контрольних класів.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне й різнобічне розв'язання усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого розвитку потребує вивчення зарубіжного досвіду економічної освіти та виховання школярів і здійснення порівняльного аналізу, особливостей формування мотивації на різних етапах економічної підготовки учнів, підготовки вчителів технологій до здійснення наступності у формуванні економічних понять учнів початкової, основної та старшої школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Навчально-методичні матеріали:

1. Матвісів Я.Я. Економічне виховання як основа формування готовності учнівської молоді до самостійної трудової діяльності: [навч.-метод. посіб.] / Я.Я. Матвісів, М.В. Вачевський, Т.І. Токарська. – Дрогобич : Б.в. 1993. – 45 с.
2. Матвісів Я.Я. Економічна освіта у процесі трудової підготовки учнів загальноосвітньої школи: [навч.-метод. посіб.] / Я.Я. Матвісів. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2008. – 95 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Матвісів Я.Я. Економічне виховання школярів на заняттях у технічних гуртках / Я.Я. Матвісів // Трудова підготовка в закладах освіти – 2000. – № 1. – С. 28 – 29.
4. Матвісів Я.Я. Шляхи моделювання змісту економічної підготовки майбутнього вчителя / Я.Я. Матвісів // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2001. – Вип. 15. – Ч. 2. – С. 72 – 77.

5. Матвісів Я.Я. Особливості економічного виховання школярів у сучасних умовах / Я.Я. Матвісів, А.М. Білинський // Молодь і ринок. – 2003. – № 3 (5). – С. 88 – 92.

6. Матвісів Я.Я. Економічна культура як ціннісна система становлення особистості школяра / Я.Я. Матвісів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2004. – № 6. – С. 82 – 87.

7. Матвісів Я.Я. Теоретичні аспекти формування економічних понять в учнів загальноосвітньої школи / Я.Я. Матвісів // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 8. – Глухів: ГДПУ, 2006. – С. 155 – 160.

8. Матвісів Я.Я. Педагогічні засади економічної освіти та виховання сучасної української молоді / Я.Я. Матвісів, А.В. Федорович // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 2. – С. 23 – 26.

9. Матвісів Я.Я. Завдання та зміст економічного виховання школярів на уроках трудового навчання / Я.Я. Матвісів // Молодь і ринок. – 2006. – № 8 (23). – С. 84 – 89.

10. Матвісів Я.Я. Сутність та взаємозв'язок технічної творчості й економічного виховання школярів / Я.Я. Матвісів // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Вип. 80. – Чернігів, 2010. – С. 172 – 176.

11. Матвісів Я.Я. Модель розвитку економічної освіти школярів на уроках трудового навчання / Я.Я. Матвісів // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 7. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 144 – 150.

12. Матвісів Я.Я. Самостійне пізнання як основа формування економічних понять школярів на уроках трудового навчання / Я.Я. Матвісів // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2011. – № 4. – С. 8 – 13.

13. Матвісів Я.Я. Дидактичні засоби формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання / Я.Я. Матвісів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2011. – № 3. – С. 76 – 82.

АНОТАЦІЇ

Матвісів Я.Я. Формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02. – теорія та методика навчання технологій – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній проблемі формування економічних понять в учнів основної школи на уроках трудового навчання.

Виходячи з тенденцій модернізації національної освітньої галузі, визначено роль та місце економічної підготовки учнів, а також сучасний стан і перспективи її розвитку. На основі аналізу філософської, психолого-

педагогічної та методичної літератури з'ясовано стан дослідженості проблеми в теорії і педагогічній практиці, здійснено теоретичне узагальнення проблеми формування в учнів економічних понять та підтверджено її актуальність на сучасному етапі розвитку освіти, а також розкрито сутність і структуру економічних понять, шляхи їх формування в учнів основної школи.

У роботі виявлено педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель формування в учнів економічних понять на уроках трудового навчання. Експериментально підтверджено ефективність методики та педагогічних умов формування економічних понять в учнів 5 – 9-их класів на уроках трудового навчання.

Ключові слова: економічні поняття, економічно орієнтовані уявлення, економічні знання й уміння, економічно значущі якості особистості, педагогічні умови, трудове навчання.

Матвїєв Я.Я. Формирование экономических понятий у учащихся основной школы на уроках трудового обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения технологиям. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена актуальной теме формирования экономических понятий у учащихся 5 – 9 классов на уроках трудового обучения.

В исследовании понятия, в том числе экономические, рассматриваются как определенная совокупность обобщенных рассуждений о предмете (например, экономическом явлении), вследствие чего последний запечатлевается в человеческом воображении со всеми имеющимися признаками, связями и зависимостями. Выяснено, что процесс формирования экономических понятий – это сложное структурно-функциональное взаимодействие разных учебно-воспитательных подсистем, детерминированное содержанием экономического образования и педагогическими условиями, которые реализуются в дидактической среде благодаря специально отобранным методам, приемам, формам, средствам. Определены три этапа формирования у учащихся экономических понятий – начальный, средний и завершающий.

На основе анализа современного состояния школьной практики выявлены роль и место экономического образования учащихся, предопределенного глубинными социально-экономическими изменениями в жизни современного общества. Выяснен объем экономических понятий, содержащийся в школьных учебных предметах, прежде всего в трудовом обучении, проанализированы источники их возникновения и дидактические рычаги формирования.

Экспериментально доказано, что эффективность формирования у школьников экономических понятий зависит от реализации ряда педагогических условий: готовности учителя технологий к осуществлению целеустремленной педагогической деятельности по формированию экономических понятий у учащихся основной школы; наличия экономической составляющей в содержании учебно-познавательного материала по трудовому

обучению; сочетания эмоционального и рационального факторов на уроках трудового обучения; совместного обсуждения путей решения технико-технологических задач с точки зрения их рациональности и экономической целесообразности; выполнения учебных заданий на проведение элементарных экономических расчетов и оптимизацию проектно-технологических решений; организации самостоятельной проектно-технологической деятельности; создания возможностей для самоутверждения школьников путём экономически эффективной производительной деятельности в школьных мастерских; диагностирования уровня и качества сформированных экономических понятий, усвоенных проектных и технико-технологических знаний, а также практических умений учащихся.

Разработана структурно-функциональная модель формирования экономических понятий у учащихся основной школы на уроках трудового обучения, которая включает цель, содержание экономического образования и его компоненты (гносеологический, ориентационно-ценностный и праксеологический), педагогические условия, дидактическую среду и результативность этого процесса. Определены критерии, показатели, а также уровни формирования экономических понятий школьников на уроках трудового обучения (низкий, средний, достаточный, высокий).

Экспериментально проверена методика формирования экономических понятий у школьников на уроках трудового обучения, благодаря внедрению которой уровень формирования исследуемого феномена у учащихся экспериментальных классов был более высоким по сравнению с контрольными классами.

Ключевые слова: экономические понятия, экономически ориентированные представления, экономические знания и умения, экономически значимые качества личности, педагогические условия, трудовое обучение.

Matvisiv Y.Y. Making economic meaning at pupils of secondary school at the lessons of applied art. – Manuscript.

The dissertation for completion of a scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.02. – Theory and Methods of Educational Technologies. – Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2011.

The thesis is devoted to the problem of making economic meaning at pupils of secondary school at the lessons of applied art. According to the trends of modernization of national educational system we define the role and place of pupils' economic training and also its permanent state and perspective of its development. We analyze literature on philosophy, psychology and pedagogy and have found out the researched problem in the theory and practice of pedagogy. The thesis also elucidates the theoretic basis of making economic meaning at pupils. We also prove its importance in development of modern educational system. The thesis reveals contents and structure of economic terms and the ways of its meaning making at secondary school pupils.

The pedagogic conditions and creation of structural and functional model of making economic meaning at pupils of secondary school at the lessons of applied art is elucidated. We have proved experimentally the efficiency of methods and pedagogic conditions of making economic meaning at pupils of 5 -9 th forms of secondary school at the lessons of applied art.

Key words: economic terms, economic images, economic knowledge and skills, economic personality values, pedagogic conditions, applied art.

Підписано до друку 07.11.2011 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 0,9 Наклад 100 прим. Зам. № 431
Віддруковано з оригіналів.

Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2155 від 12.04.2005).
82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 42,
тел. (03244) 2-23-78

